

e-ISSN: 2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Pamukkale University Journal of Divinity Faculty

Güz/Autumn, 2023, 10 (2), 505-528

**GÜNCEL TARTIŞMALARLA YOKSULLUK NAFKASI İLE İSLÂM AİLE HUKUKUNDAKI
BÂİN TALÂK NAFKASININ MUKAYESESİ**
**Comparison of Poverty Alimony and Bain Talâk Alimony in Islamic Family Law
with Current Discussions**

Yahya BİLGİNER

Dr., Millî Eğitim Bakanlığı Şube Müdürü, Kahramanmaraş İslâm Hukuku Anabilim Dalı,
yahyabilginer@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3463-1156.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi / Received:	22.09.2023
Kabul Tarihi / Accepted:	21.11.2023
Yayın Tarihi / Published:	31.12.2023
Cilt / Volume:	10
Sayı / Issue:	2
Sayfa / Pages:	505-528

Atf / Cite as: Bilginer, Yahya. "Güncel Tartışmalarla Yoksulluk Nafakası ile İslâm Aile Hukukundaki Bâin Talâk Nafkasının Mukayesesi" (Comparison of Poverty Alimony and Bain Talâk Alimony in Islamic Family Law with Current Discussions). *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi-Pamukkale University Journal of Divinity Faculty* 10/2 (2023), 505-528. Doi: 10.17859/pauifd.1365033.

İntihal / Plagiarism: Bu makale, Ithenticate intihal tarama programı ile taranmıştır. Ayrıca iki hakem tarafından da incelenmiştir. / This article has been scanned with Ithenticate plagiarism screening program. Also this article has been reviewed by two referees.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. The Author declared that there is no conflict of interest

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

www.dergipark.gov.tr/pauifd

2148-4899

Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (PAUİFD), 10 (2) 2023: 505-528

GÜNCEL TARTIŞMALARLA YOKSULLUK NAFKASI İLE İSLÂM AİLE HUKUKUNDAKİ BÂİN TALÂK NAFKASININ MUKAYESESİ*

Yahya BİLGİNER**

Öz

İslâm hukuku, aileye önem vererek, aile bireylerinin, güven, mutluluk ve huzur içinde yaşaması için düzenlemeler yapmıştır. Bu düzenlemelerin en önemlilerinde biri de nafakadır. İslâm aile hukukunda, evliliğin sona erdirilmesiyle birlikte özellikle erkek olan eşe bazı sorumluluklar yüklenmiştir. Bu sorumlulukların başında süreli olarak yerine getirilmesi gereken bâin talâk nafakası gelmektedir. Bu çalışma kapsamında, bâin talâk ve yoksulluk nafakası yükümlülüğü konusunda tespitlerde bulunulurken, başta İslâm hukukundaki nasslar olmak üzere Türk Medenî hukukundaki yoksulluk nafaka yükümlülüğünün birey-hukuk-nafaka ilişkilerinin nasıl evirildiği ve bu alana dair pratik sonuçların ne tür dış faktörlerden etkilendiği de göz önünde bulundurularak konu nitel veri analizi yöntemiyle ele alınmıştır. Zira karşılaştırmalı bir sosyo-hukûkî çalışmanın doğası disiplinlerarası olmayı gerektirmektedir. Nafakaya dair mukayeseli bir anlam ve algı arayışı içinde olunacak bu çalışmada, sosyal bilimlerin nitel araştırma yönteminin en doğru seçenek olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslâm aile hukuku, Türk Medenî hukuku, nafaka, bâin talâk nafakası, yoksulluk nafakası.

Comparison of Poverty Alimony and Bain Talâk Alimony in Islamic Family Law with Current Discussions

Abstract

Islamic law gave importance to the family and made arrangements for its protection, security, happiness and peace. One of the most important of these regulations is alimony. In Islamic family law, upon the termination of marriage, certain responsibilities are imposed on the spouse, especially the man. The most important of these responsibilities is alimony, which must be fulfilled for a certain period of time. Within the scope of this study, while determining the subject of divorce and alimony obligation, the subject is taken into account, especially in the texts in Islamic law and in Turkish civil law, taking into account how the individual-law-alimony relations evolve and what kind of external factors affect the practical results in this field. It was discussed with the qualitative data analysis method. Because the nature of a comparative socio-legal study requires interdisciplinarity. Being interdisciplinary means that this type of research synthesizes methods, methods and theory components from other disciplines, pushing their boundaries and using a mutual interaction. In this study, which will seek a comparative meaning and perception of alimony, it seems that the qualitative research method of social sciences is the best option.

Keywords: Islamic family law, Turkish civil law, alimony, bain talaq alimony, poverty alimony.

---

* Yazar makalede *Etik Kurul İzni* gerektirecek bir durum bulunmadığını beyan etmiştir. Bu çalışma, Prof. Dr. Nuri Kahveci danışmanlığında Mayıs 2023 tarihinde tamamlanan “Mer’î Hukukla Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Nafaka” başlıklı doktora tezi esas alınarak hazırlanmıştır.

** Dr., Millî Eğitim Bakanlığı Şube Müdürü, Kahramanmaraş, İslâm Hukuku Anabilim Dalı, yahyabilginer@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-3463-1156.

Structured Abstract

Family, which is the most important building block of society, has an important place in Islamic law. Regulations have been made to protect the socioeconomic rights of the parties and family members in case of termination of the marriage union as well as in the establishment and continuation of the family. One of these regulations is the divorce alimony. Although it differs from the divorce alimony in Islamic family law in some aspects, in Turkish civil law, there is a type of alimony regulated as poverty alimony in the period after the marriage relationship ends. The aim of the study is to examine the alimony of divorce in Islamic law and the alimony of poverty in Turkish civil law by considering current debates and to compare these two alimony. In the study, in order to more clearly reveal the relationship between bain talaq alimony and poverty alimony, the conceptual framework of the words iddet, talaq and poverty alimony related to bain talaq and poverty alimony were discussed and an interdisciplinary analysis was made. Qualitative data analysis and inductive method were used in the research. Thanks to this method, the research subject was limited to "divorce and alimony" and the data were analyzed and compared in depth from the particular to the universal. Therefore, an attempt has been made to offer solutions to an issue that is constantly talked about and discussed today, within the framework of Islamic law. In the case of divorce alimony, which is the subject of our review, the woman has the right to alimony limited to a certain period of time. Although bain divorce alimony is similar to poverty alimony in that it is given after the marriage ends, it differs in terms of duration and taxpayers. In Islamic law, in case of divorce alimony, it is not possible for the woman to pay alimony to the man. However, it is seen that women can also be liable for poverty alimony depending on the situation. We can also say that these two types of alimony are similar in terms of subject matter. As a result of the study, it was seen that while the woman's right to divorce alimony in Islamic law is limited to the waiting period, in Turkish civil law the husband is generally responsible for divorce alimony indefinitely. It has been concluded that this situation, which has caused intense debate in Turkish civil law, causes problems and the maintenance of socio-economic ties between the parties, which have no legal ties between them. In Islamic law, the husband's responsibility is to provide for his wife within the marriage union. However, this obligation ends with the completion of the iddat period. Because a woman who has completed her waiting period no longer has any legal ties with her husband. For this reason, it is not allowed in Islamic law for a woman who has become a stranger to her husband to continue receiving alimony from the person who divorced her. However, there is no harm in the husband paying the alimony of the divorced woman with his own consent. In fact, such a payment will be considered as charity and not as alimony. With the end of the waiting period, the alimony obligation on the husband passes to the responsibility of the woman's relatives, if the conditions are met. In Turkish civil law, if relative alimony is left aside, it has been observed that poverty alimony, which is one of the consequences of the marriage relationship, generally continues as a heavy burden on the man. While the balance of benefits and burdens is observed in accordance with equity in Islamic law, the indefiniteness of alimony in Turkish civil law has caused controversy that it is not in line with equity. It is stated that the poverty alimony, which is assessed indefinitely, not only violates the rights of people but also mortgages the economic freedom of the man, makes the woman economically dependent on her divorced husband, and the spouses have difficulty in starting a new life. Although, within the framework of the general characteristics of Turkish civil law, alimony aims to equitably eliminate the socio-economic situations of the parties and the concrete lack of rights resulting from divorce, in accordance with the changing conditions, this remains an important problem. In the studies to be carried out on this issue, solutions

should be provided that secure the material and moral rights of the parties but minimize state intervention. It has been concluded that in the codification studies aimed at solving the problem, the application of bain talaq in Islamic law should not be ignored and studies should be carried out to make the mediation mechanism more functional.

GİRİŞ

İslâm hukuku ailenin kurulmasına ve korunmasına önem verdiği gibi evlilik birliğinin sona erdirilmesi durumunda da eşlerin hak ve sorumluluklarını düzenlemiştir. Bâin talâk boşanma sonucunda kadının en önemli sorumluluğu iddet beklemek, erkeğin ise boşadığı eşine belirli bir süre nafakasını ve meskenini temin etmesidir. Evlilik birlikteliğinin geri dönüşsüz olarak sonlandırılmasıyla kadının başka bir erkekle evlenmesinden önce beklemesi gereken iddet süreci içerisinde kadının herhangi bir mağduriyet yaşamaması, kadının evliliğinin sonlandırılmasıyla yaşayabileceği üzüntülerin bertaraf edilmesi ve herhangi bir gebelik durumunun varlığının tespitine yönelik bu bekleme sürecinde kadının beslenme, giyecek, mesken ve bazı durumlarda hizmetçi ve sağlık giderlerinin boşayan koca tarafından karşılanması gerekir.

Bu çalışmada, İslâm aile hukukundaki “bâin talâk nafakası”nın kavramsal çerçevesi ve ilişkili olduğu diğer kavramlar ele alınırken, diğer yandan da Türk Medenî hukukundaki “yoksulluk nafakası”nın kavramsal çerçevesi ele alınarak bu iki hukuk sistemindeki uygulamanın benzerlikleri ve farklılıkları mukayese edilmiştir. Ancak bu yapılırken hukuk sistemlerini birbirleriyle karşılaştırılmak yerine çağdaş insanın karşılaşmış olduğu uygulamadan kaynaklanan sorunların çözümüne yönelik bir anlam arayışı içerisinde bulunulmuştur. Çalışmada, zaman zaman fakîhlerin kendi çağına ve şartlarına göre ortaya koydukları görüşler değerlendirilmiş ve günümüz uygulamalarıyla karşılaştırılması yapılmıştır. Araştırmada, İslâm aile hukukundaki “bâin talâk nafakası” Türk Medenî hukuktaki “yoksulluk nafakası” uygulamalarından farklı mıdır? Farklıysa bu hangi boyuttadır? “Süresiz nafaka İslâm hukukundaki uygulamaların çok mu uzağındadır? Benzer ve farklı yönleri nelerdir? gibi sorular cevaplandırılmaya çalışılmıştır.

Toplumun en temel yapı taşı olan aile, saygı ve sevgi temeli üzerine kurulmuş olsa da devamlılığı, ekonomik sorumlulukların yerine getirilmesinden yani nafaka ve mesken gibi zorunlu ihtiyaçların karşılanmasıyla mümkün olmaktadır. Öyle ki bu önemine rağmen İslâm aile hukukunun çağdaş çalışmalarında, sadece “bâin talâk nafakası” ele alınmış olmasına rağmen Türk Medenî hukukuyla mukayesesi yeterince ele alınmamıştır. Mesela konu bakımından çalışmamıza en yakın araştırmalardan biri olan M. Zeki Uyanık’ın “İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası” başlıklı makalesinde, Türk Medenî hukukundaki süresiz nafaka, İslâm hukukundaki evlilik nafakasıyla mukayese edilmiş; Emine Gümüş Böke “İslâm Hukuku Açısından Kadının İddet Nafakası” başlıklı makalesinde ise zaman zaman yoksulluk nafakasına atıfta bulunularak iddet nafakası çeşitleri ele alınmış ancak bâin talak nafakası özelinde, yoksulluk nafakasıyla

doğrudan mukayesesi yapılmamıştır. Oysa bizim yaptığımız çalışmada boşanmadan sonra doğacak haklar ve sorumluluklar bağlamında “bâin talâk nafakası ve yoksulluk nafakası” ele alınarak, çağımız uygulamalarından kaynaklanan sorunlara istikrâ yöntemiyle çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın ilk kısmı, nafakanın kavramsal çerçevesi ve etimolojik yönüne ayrılmış, sonrasında da bu temel üzerine araştırılan meselelerinin mukayesesi yapılmıştır. Çalışmada, dört mezhebin mütekaddimûn fukahâsının kendi zamanlarındaki şartlarına uygun olarak içtihat ettikleri nafakaya dair meselenin şer’î çözümleri yine tümevarım yoluyla incelenmiştir. Bu çerçevede en meşhur delilleriyle birlikte önceki fukahânın fetvâları özellikle göz önünde bulundurulmuştur. Daha sonra her iki hukuk sistemindeki nafaka konusu arasındaki benzeşen ve ayrışan yönlerin tespitine yönelik bulgular tahlil edilmiş, elde edilen veriler Türk Medenî hukukun ulaştığı sonuçlarla karşılaştırılmıştır.

1. Kavramsal Çerçeve

1.1. İddet

İddet kelimesi sözlükte, “saymak, beklemek, sayılan şeyin miktarı” anlamlarında kullanılmaktadır.¹ İslâm hukuk literatüründe iddet, evlilik birlikteliğinin herhangi bir sebeple sona erdirilmesi durumunda, kadının yeniden evlenebilmesi,² gebe olmadığının ortaya çıkması, kadın için evlilik birliğinin sonlandırılmasına duyduğu üzüntünün teskin edilmesine yönelik beklemesi gereken belli bir süre³ şeklinde tanımlanmıştır.

İslâm hukukunda erkeğin evlilik birliğini sonlandırması veya kadının mahkemeye başvurmasıyla birlikte hâkimin evliliğe kesin olarak son vermesiyle kadının öncelikle hamile olup olmadığının tespitinin yapılmasına,⁴ kadına aile birliğinin sona ermiş olmasından kaynaklanan üzüntüsünü teskin edilmesine ve her iki tarafa da tekrar düşünme imkânının tanınmasına yönelik beklenme süresinin

¹ Ebü'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1993), “a-d-d”, 3/281; Nuri Kahveci, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017), 247.

² Halil İbrahim Acar, “İddet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2000), 21/466.

³ Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslam Fıkhı*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), 6/2727; Halil Cin, *Eski Hukukumuzda Boşanma* (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1988), 111; Hayrettin Karaman, *İslâm'da Kadın ve Aile* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 1995), 266; Acar, “İddet”, 21/466; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, 247.

⁴ Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzebe fî fihki'l-İmami's-Şâfî* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.), 3/156; Şemsülemme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl es-Serahsî, *el-Mebsût* (Beyrut: Dârü'l-Marife, 1993), 5/174.

verilmesidir.⁵ Aslında bekleme süresi sadece taraflar için değil eşlerin ailelerine de gelebilecek zararlardan korumaya da yönelik⁶ önemli bir işlevi bulunmaktadır.

Kadınla sahih bir evlilikten kaynaklanan zevci bir ilişki meydana gelmeden evlilik birliği sonlandırılırsa kadının iddet beklemesi gerekmez. Bu durum Kur'ân'da "Ey iman edenler! Mü'min kadınları nikâh edip de, sonra zifafa girmeden boşarsanız, onları sayacağınız bir iddet süresince bekletmeye hakkınız yoktur. O halde onları (bir bağışla) memnun edin ve onları güzel bir şekilde serbest bırakın"⁷ şeklinde geçmektedir.

Türk Medenî Kanunu'nun (TMK) 132. maddesindeki düzenlemeye göre kadının kocasının vefatından sonra iddet süresi tamamlanmadan evlenmesi mümkün değildir. Yasal bekleme müddeti üç yüz gün olarak belirlenen bu süre uygulama ve doktrinde "iddet süresi" olarak ifade edilmektedir.⁸ Kadın, önceki kocasından gebe değilse ya da evliliği sonlandırılan eşlerin yeniden birbirleriyle evlenmek istemeleri durumunda İslâm hukukunda da olduğu gibi mahkeme bu süreyi kaldırabilmektedir. Ayrıca Türk Medenî Kanunu'nun 169. ve 200. maddeleri gereği boşanma ya da ayrılık davası açan eşlerden herhangi birinin ilgili davası devam ettiği süre içerisinde maddî durumu iyi olan eş, mağdur duruma düşecek olan eşe geçici tedbir niteliğindeki "tedbir nafakası" ödemesi gerekmektedir.⁹

1.2. Talâk

İslam hukukunda evlilik birliğini sona erdiren hususlar; eşlerden birinin vefatı, Türkçedeki ifadesiyle talâk, mahkeme yoluyla ayrılmayı ifade eden "tefrîk" ve evliliğin teşekkülünden sonra ortaya çıkan arızî bazı nedenlerden dolayı hukukî bağın iradeye dayalı olarak ortadan kaldırılması anlamındaki "fesih"¹⁰ olmak üzere dört şekilde meydana gelir.¹¹

İslâm aile hukukunda, evliliği sonlandırma kavramlarının başında "talâk" gelmektedir. Esasen Arapça bir kelime olan "talâk"ın Türkçe'de bilinen karşılığı

⁵ Emine Gümüş Böke, "İslâm Hukuku Açısından Kadının İddet Nafakası", *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/2 (2020), 95.

⁶ Abdullah Çolak, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018), 134; Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, 148.

⁷ *Kur'ân-ı Kerim Meâli*, çev. Hayrettin Karaman vd. (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 8. Baskı, 2003), el-Ahzâb 33/49.

⁸ Seda Gayretli Aydın, "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 136 (2018), 264.

⁹ Ekrem Kurt, "Boşanma Davasında Hâkimin Alacağı Geçici Önlemler", *Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1 (2013), 97; Cüneyt Pekmez, "Tedbir Nafakasına İlişkin Güncel Yargıtay Kararlarının İncelenmesi", *Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/1 (Haziran 2021), 148.

¹⁰ Ali Bardakoğlu, "Fesih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/427.

¹¹ Mustafa Genç - Muhammed Mehdi Aksoy, "Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2019), 375-376.

“boşamak,¹² boşatmak”¹³ İslâm fıkıh kaynaklarında talâk, karı-kocanın anlaşarak evlilik bağına sona erdirmesi¹⁴ veya kocanın tek taraflı irade beyanı ile belirli bazı lafızlarla karısını boşayarak şer’î bir bağ olan nikâh akdini sonlandırması¹⁵ şeklinde kullanılmıştır. İslâm hukukçuları boşanmanın gerçekleştirilmesini “talâk” kelimesi ile anlatmışlardır ki bu da temelde Kur’an-ı Kerim¹⁶ ve hadis kaynaklarındaki¹⁷ ifadelerle dayanmaktadır. Arapça olan “talâk” sözlükte “bağından kurtulmak, bağına çözmek,¹⁸ terk etmek, serbest bırakmak ve salıvermek” anlamlarına gelmektedir.¹⁹ İslâm hukuk terimi olarak “belirli sözler ile nikâh bağına çözümlenmesi, nikâhın izale edilmesi veya nikâh akdinin bozulması anlamına gelir.”²⁰

İslâm hukukuna göre normal şartlarda boşama yetkisi kocanın uhdesindedir.²¹ Fakat bazı durumlarda bu yetki, haklı gerekçeleri bulunan kadının talebi üzerine hâkime intikal edebilmektedir. Dolayısıyla boşanma bazen hâkim tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Şu var ki, mahkeme kararıyla gerçekleşen ayrılıklara “tefrîk” denilmektedir.²² Fıkıhçılar talâkı, geri dönme imkânı tanıyıp tanımaması bakımından ric’î ve bâin olmak üzere iki kısma ayırmışlardır.

¹² Pehlül Düzenli, “Türkçe Talâk Tabirleri ve Fikhî Sonuçları”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2018), 107.

¹³ Asım Efendi, *Kamus* (b.y.: y.y., 1305), 3/935.

¹⁴ İbrahim Paçacı vd., *Dini Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: DİB Yayınları, 2006), “Talâk”, 631.
¹⁵ es-Serahsî, *el-Mebsût*, 6/2; Mecdüddîn Ebû’l-Fadl Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-Ta’lîl-i-Muhtâr* (Kahire: Matbaatü’l-Halebî, 1937), 3/121.

¹⁶ el-Bakara 2/227; et-Talâk 65/1.

¹⁷ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu’fî el-Buhârî, *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*, çev. Ahmed Naim (Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1980), “Talâk”, 1, 2, 3; Ebu’l-Huseyn Müslim b. el-Kuşeyrî Müslim, *el-Câmiu’s-sahih* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), “Talâk”, 4.

¹⁸ İbn Manzûr, *Lisânul Arab*, 10/226; Halil İbrahim Acar, “Talâk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/498.

¹⁹ İbn Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, 10/226; Muhammed Mürteda el-Hüseynî ez-Zebîdî, *Tâcü’l-arûs min cevâhiri’l-kâmûs* (Kuveyt: Vezâretü’l-İrşâdi ve’l-Enba, 2001), 26/102.

²⁰ Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dimaşkî İbn Âbidîn, *Reddü’l-Muhtâr ale’d-Dürri’l-Muhtâr Şerhi Tenvîri’l-Ebsâr* (Beyrut: Dâru’l-Fikr, 1992), 3/226; Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2013), 1/354.

²¹ Abdülvehhâb el-Hallâf, *Ahkâmü’l-Ahvâlî’s-Şahsiyye* (Kuveyt: Dâru’l-Kalem, 1990), 15; Mahmûd Ali es-Sertâvî, *Şerhü Kânûni’l-Ahvâlî’s-Şahsiyye* (Amman: Dâru’l-Fikr, ts.), 207.

²² Alâüddîn Şemsünazar Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed es-Semerkindî, *Tühfetü’l-fukahâ* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1994), 2/183; Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes’ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ’iu’s-sanâi’ fi tertîbi’s-şerâi’* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l-İlmiyye, 1986), 10/149.

1.2.1. Ric'î Talâk

Ric'î talâk,²³ iddet süresi içerisinde, kocanın tek taraflı iradesiyle, yeni bir nikâh akdine ve mehre gerek olmaksızın²⁴ karısına geri dönebildiği boşamadır.²⁵ Ric'î talâk, erkeğin, karısına dönüş yetkisini kullanarak mevcut nikâhının devamıyla evlilik birliğinin devam ettirilmesine imkân sağlamaktadır. Ric'î talâkla ilgili Kur'an'da²⁶ hukûkî bazı düzenlemeler bulunmaktadır. Bu kapsamda, Kur'an'daki ayetlerden doğan dönüş yetkisinin hukûkî sonuç doğurabilmesi için, erkeğin kadına dönüşünün iddet günleri bitmeden yapılması gerekir.²⁷ Ric'î talâk ile boşanmış kadınlarla hamile olanların nafaka ve süknâ hakkı hususunda İslâm hukukçuları *"Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp gitmelerini sağlamak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer güçlüğe düşerseniz çocuğu başka bir kadın emzirecektir"*²⁸ ayetini delil getirerek ric'î talâk sonucunda iddet bekleyen kadın ile hamile kadının,²⁹ iddet bekleme süresince nafaka ve evde oturma hakkı bulunduğu görüş birliğine varmışlardır.³⁰ Bu durumda zaten evlilik birlikteliğine bağlı ilişkiler ve nikâh hükmen devam etmektedir.³¹ Eğer erkek bu düşünme süresince evliliği sonlandırmaya karar verirse hamile olmayan kadının üç kur' müddetince, hamileyse doğum yapıncaya kadar ya da herhangi bir nedenle (kürtaj, düşük yapma) gebeliğin sonlandırılmasına kadar iddet beklemek zorunda olmasından dolayı bu süre içerisinde nafaka ve süknâ hakkı bulunur. Bir kimse, ric'î talâkla boşadığı karısına dönmeyip kadının iddeti sona ererse bu durumda talâk, bâine dönüşür ve kişinin eşiyle tekrardan bir araya gelebilmesi yeni bir nikâh akdi ile mümkün olur.³²

²³ Ric'î Talâkın delili, *"Kadınları (ric'î Talâkla) boşadığınızda iddet sürelerini bitirmeye yaklaştıkları zaman, ya (ric'at yaparak) onları iyilikle tutun yahut iyilikle bırakın"* (el-Bakara 2/231) âyetidir. bk. Sertâvî, *Şerhü Kânûni'l-Ahvâli's-Şahsiyye*, 273.

²⁴ Acar, "Talâk", 39/498.

²⁵ Muhammed Ebû Zehra, *el-Ahvâli's-Şahsiyye* (Beyrut: Dârü'l-Fikri'l-Arabi, ts.), 279; Sertâvî, *Şerhü Kânûni'l-Ahvâli's-Şahsiyye*, 273.

²⁶ el-Bakara 2/228, 229, 231; et-Talâk 65/2.

²⁷ İsmail Narin – Haşim Özdaş, *"Talâkta Ric'at Bağlamında Kur'an-ı Kerim'de Belirtilen İlkeler"*, *Tokat İlmîyat Dergisi* 8/2 (Aralık 2020), 682.

²⁸ et-Talâk 65/6.

²⁹ Üzeyir Köse, *Fikhî Açından Hamilelik* (Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2020), 102.

³⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/201; Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtûbî İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktesid* (Kahire: Dârü'l-Hadis, 2004), 3/113; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, 3/156.

³¹ Üzeyir Köse, *İslâm Hukuku (şahıs-aile-miras) Evlilik Birliğini Sona Erdiren Diğer Hususlar ve Sona Ermenin Sonuçları*, ed. Nuri Kahveci (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021), 2/252.

³² Sertâvî, *Şerhü Kânûni'l-Ahvâli's-Şahsiyye*, 277.

1.2.2. Bâin Talâk

İslâm hukukunda iddet nafakasına bağlı diğer bir nafaka çeşidi bâin talâk nafakasıdır. Evlilik birliğini kesin olarak sona erdiren, yeni bir evlilik akdi olmadan da boşandığı kocasına dönme imkânı bulunmayan, karı-koca ilişkisini sonlandıran³³ ve kadının beklediği iddete “bâin talâk iddeti” denilir.³⁴ Bâin talâk neticesinde evlilik birliği derhal sonlandırılır ve eşler birbirine yabancı hale gelirler.³⁵ Bunun da kendi içerisinde beynûnet-i kübrâ ve beynûnet-i suğra olmak üzere iki alt türü bulunmaktadır.³⁶ Küçük bâin, kişinin, boşanmış olduğu eşiyile yeni bir nikâh akdiyle tekrardan bir araya gelebildiği boşamadır. Bu tür talâk; birinci veya ikinci boşamadan sonra iddetin sona ermesi, cinsel ilişkiden önce bir veya iki talâkın gerçekleştirilmesi, Hanefî,³⁷ Mâlikî³⁸ ve Şâfiîlere³⁹ göre muhâlea⁴⁰ yapılması, Hanefîlere göre kinayeli lafızların kullanılmasıyla⁴¹ gerçekleşir. Büyük bâin, erkeğin, boşanmış olduğu kadının bir başka erkekle evlenip boşanmadığı ya da evlendiği kocanın ölmediği sürece yeni bir nikâhla dâhi bir araya gelemediği boşamadır. Bu tür talâkın meydana gelebilmesi için üçüncü boşamanın gerçekleşmesi gerekir.⁴²

1.3. Yoksulluk Nafakası

Yoksulluk nafakası kavramı, her somut olaya göre değişebilen bir kavramdır. Bunu “kapasite yetersizliği” olarak ifade edebileceğimiz gibi “yoksunluk” olarak da ifade edebiliriz. Zira yoksulluk göreceli bir kavram⁴³ olup toplumdaki anlayışa göre şekillenir.⁴⁴ Bu bazen çalışma gücünden yoksunluk bazen de her hangi bir servet veya gelire sahip olmama⁴⁵ gibi anlamlara gelmektedir. Türk Medenî Kanunu’nda

33 Ebû Zehra, *el-Ahvâlü’s-Şahsiyye*, 279.

34 Halil İbrahim Acar, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2018), 238.

35 Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, 206; Böke, “İddet Nafakası”, 105.

36 Acar, “Talâk”, 39/499.

37 Serahsî, *el-Mebsût*, 6/171; Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfî el-Bârî ez-Zeylaî, *Tebyînü’l-hakâik şerhü Kenzi’d-dekâik* (Kahire: Matbaatü’l-Emirîyye, 1313), 2/267.

38 İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 3/91.

39 Ebü’l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî el-Mâverdî, *el-Hâvi’l-kebîr fî fıkhi mezhebi’l-İmami’s-Şâfiî* (Beyrut: Dârü’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1999), 10/9; eş-Şîrâzî, *el-Mühezzebe*, 2/491.

40 Muhâlea: Karı-kocanın anlaşması ile evlilik birliğinin sona erdirilmesidir. (bk.Fahrettin Atar, “Muhâlea”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara, 2020), 30/397.

41 Ebü’l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdân el-Kudûrî, *et-Tecrîd* (Kahire: Dârü’s-Selâm, 2006), 10/4843.

42 Hallâf, *Ahkâmü’l-Ahvâlî’s-Şahsiyye*, 140

43 Nadire Özdemir, *İlişkisel Özerklik Bağlamında Evli Birey* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2016), 177.

44 Ömer Uğur Gençcan, *Nafaka Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2. Baskı, 2021), 439.

45 Mustafa Dural vd., *Türk Özel Hukuku*, Aile Hukuku (İstanbul: Filiz Kitapevi, 13.Baskı, 2018), 3/801.

“yoksulluk” tanımlanmamakla birlikte hangi durumlarda bu nafakanın verilebileceğine yönelik atıflar bulunmaktadır. Madde metninde “Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan malî gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünde kusur aranmaz”⁴⁶ şeklinde geçmektedir. Türk Medenî hukukunda yoksulluk nafakasıyla amaçlanan şey, boşanma nedeniyle yoksulluğa düşecek ve kendi imkânlarıyla geçinemeyecek duruma düşen eşin, davalı eş tarafından ekonomik durumu ölçüsünde desteklemesi ve ona yardım etmesidir. Bu kapsamda nafaka isteyen eşin boşanma durumunun gerçekleştiği tarihte yoksulluğa düşmüş ya da kuvvetle muhtemel düşebilecek olması yeterlidir. Sonradan yoksulluğa düşecek olması bir yoksulluk nafakasına gerekçe olamaz.⁴⁷ Türk Medenî hukukunda yoksulluk kavramına yer verirken yoksulluk kavramının ne anlama geldiğini açıklamayıp⁴⁸ kural içi boşluk bırakılmıştır. Böylece yoksulluk kriterinin, koşullara, kişilere, mekâna, zamana ve somut olayın öncelikleri gibi birçok etkene bağlı olarak değişkenlik gösterebileceğini belirtebiliriz.⁴⁹

2. Bâin Talâk Nafakası ile Yoksulluk Nafakası

İslâm hukukçuları, kadın gebe değilse nafaka ve süknâ hakkının olup olmadığı konusunda farklı görüşler beyan etmişlerdir.⁵⁰ Hanefiler, ayrılığın koca tarafından olması halinde ister ric'î isterse bâin talâk ile boşansın zifaktan sonra boşanan her kadının ister hamile olsun ister olmasın iddet süresi içerisinde nafaka ve süknâ hakkının bulunduğunu ifade etmişlerdir.⁵¹ Hanefî hukukçulara göre, bâin talâk iddeti bekleyen kadın, hamile değilse bile nafaka ve meskeninin verilmesi gerekir. Bu konuda “Eli geniş olan, elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olan da Allah'ın ona verdiği kadar o ölçüde harcasın”⁵² ayetindeki genel ifadeyi, bâin talâkı da içine alacak şekilde kendisi ile haber verme kastedilmeden, talep ifade eden haber cümlesiyle kullandıklarından, bâin talâk iddeti bekleyen kadının nafaka ve süknâ hakkının bulunduğunu ifade etmişlerdir.⁵³ Zira bu iki hak da evlilik akdiyle

⁴⁶ Türk Medeni Kanunu (TMK), Resmi Gazete Sayı No 24607 (8 Aralık 2001), Kanun No: 4721, md. 175.

⁴⁷ Turgut Akıntürk - Derya Ateş Karaman, *Türk Medenî Hukuku Cilt 2 Aile Hukuku* (İstanbul: Beta Basım Yayım, 2014), 76.

⁴⁸ Bilge Öztan, *Aile Hukuku* (Ankara: Turhan Kitapevi, 5. Baskı, 2004), 834; Yılmaz Ergenekon, *Türk Medeni Hukukunda Yardım Nafakaları* (Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1966), 57.

⁴⁹ Mine Uzun, *Türk Medeni Kanun ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası* (İstanbul: Vedat Yayıncılık, 2013), 5.

⁵⁰ Böke, “İddet Nafakası”, 105.

⁵¹ Hassâf, *Kitâbü'n-nafakât*, 205; Serahsî, *el-Mebsût*, 5/201-202.

⁵² et-Talâk 65/7.

⁵³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 4/8-9; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkh'ul-İslâmî ve Edilletüh* (Suriye: Dâru'l-Fıkr, 1985), 9/517; Cin, *Boşanma*, 204.

kazanılmaktadır.⁵⁴ Bu durumda bâin talâkla boşanan kadının, iddeti devam ettiği sürece, barınma hakkı bulunduğu gibi nafaka hakkı da bulunması gerekir.⁵⁵

Mâlikî ve Şâfiî hukukçular kadın gebe değilse boşanan kadının süknâ hakkının bulunduğunu ifade etmişlerdir. Bunlara göre “Kadınları iddetleri süresince gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun”⁵⁶ âyeti, kadının gebeliğinin bir önemi olmaksızın süknâ hakkının bulunduğuna işaret eder. Ancak mezkûr ayetin devamında “Eğer onlar hamile iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin” ifadesi yalnızca gebe olanların nafaka ve süknâ hakkının bulunduğuna işaret etmektedir.⁵⁷

Hanbelî hukukçuların genel görüşü ise bâin talâk ile boşanan kadın hamile değilse nafaka ve süknâ hakkının bulunmadığı yönündedir.⁵⁸ Bâin talâk ile boşanmış kadına iddet müddeti içerisinde nafaka ve süknâ hakkını tanıyan Hanefiler mezkûr âyetin⁵⁹ umûmunu gözeterek bir sonuca varmaya çalışmışlardır. Hanefiler bu durumdaki kadının, iddet süresinde, tıpkı ric’î talâk iddetinde olduğu gibi nafakasının ve mesken hakkının devam edeceğini belirtirler. Kadının hamile olup olmadığının bir önemi de bulunmamaktadır. Zira bu hususta karşı delil olarak sürülen Fatıma bint Kays hadisine ilk tepkiyi Fatıma’nın eşi Üsâme b. Zeyd göstermiştir. Hz. Aişe’nin bu rivayete sert bir tepki göstererek bunu fitne olarak değerlendirmesi⁶⁰ yönündeki rivayetler, Hanefilerin görüşünü kuvvetlendiren delillerdir.⁶¹ Ayrıca Hz. Ömer, “Onları gücünüz ölçüsünde oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun, onları sıkıştırıp gitmelerini sağlamak için zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için çocuğu emzirirlerse onlara ücretlerini verin, aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer güçlüğe düşerseniz çocuğu başka bir kadın emzirecektir”⁶² ayetinden hareketle, Fatıma’nın bu rivayetini “doğru mu söyledi yalan mı söyledi, belledi mi unuttu mu bilmediğimiz bir kadının sözüyle Rabbimizin kitabını ve Peygamberimizin sünnetini terk edemeyiz. İddet müddeti içerisinde ona

⁵⁴ Nuri Kahveci, “Fıkıh Usûlü Açısından Emrin Delâleti ve Emre Delâlet Eden Lafızlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2009), 27.

⁵⁵ Mehmet Selim Aslan, *İslâm Aile Hukuku* (Bursa: Emin Yayınları, 2015), 267.

⁵⁶ et-Talâk 65/6.

⁵⁷ Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî Sahnûn, *el-Müdevvene* (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1994), 2/467; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, 3/258; İbn Rüşd, *Bidâyetü’l-müctehid*, 3/114.

⁵⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/402; Şerefüddîn Ebu’n-Necâ Musa b. Ahmed el-Haccâvî, *el-İknâ’ fî fıkhi’l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, thk. Abdüllatîf Muhammed Musa es-Sübkî (Beyrut: Dâru’l-Ma’rife, ts.), 4/139.

⁵⁹ et-Talâk 65/6.

⁶⁰ Buhârî, “Talâk”, 42.

⁶¹ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/201-202.

⁶² et-Talâk 65/6.

*mesken de vardır, nafaka da vardır*⁶³ sözleriyle kabul edilemez bulmuştur.⁶⁴ Bilhassa günümüz şartları düşünüldüğünde kadının, ekonomik ve sosyal yönden korunmaya ihtiyacı bir hayli fazladır. Bu nedenle Hanefî hukukçuların görüşünün tercih edilmesi daha isabetli bir yaklaşım olacağı düşünülmektedir. Ayrıca nafakanın daha işlevsel olması bakımından kadının süknâ hakkı varsa iâşe hakkının da bulunması gerekir.⁶⁵ Zaten nafakanın kapsamına örfen hem meskenin hem de iâşenin girdiğini söyleyebiliriz. Nitekim Peygamberimizin süknâdan yükümlü tuttuğu durumlarda iâşe anlamındaki nafakadan da sorumlu tutmuştur.⁶⁶

2.1. Nafaka Mükellefinin Maddi Durumu Yönünden Farklılık Olması

İslâm hukukunda bâin talâk nafaka alacaklısı kadın ister zengin isterse fakir olsun kadının nafaka alacağı düşmez. Ancak Türk Medenî hukukunda yoksulluk nafakasına karar verilebilmesi için boşanma nedeniyle nafaka alacaklısının yoksulluğa düşecek olması gerekir.⁶⁷ Davalı eşin yoksulluk nafakasından yükümlü sayılabilmesi için davanın boşanmayla sonuçlanması gerekir. Bâin talâk nafakasında talep olmasa da nafaka mükellefiyeti kendiliğinden doğarken, yoksulluk nafakasının takdiri için mutlaka talep olmalıdır. İstenecek yoksulluk nafakasının miktarı ayrıca belirli olmalıdır. İslâm hukukunda kabul edilen genel görüşe göre, bâin talâk süresince kadının yoksul veya zengin olmasının bir önemi olmadığı gibi bir talebinin olması da gerekmez. Ancak Türk Medenî hukukunda boşanmanın gerçekleşmesiyle yoksulluk nafakasının davalısı kadın veya erkeğin yoksulluğa düşecek olması ve davacının bu talebini mahkeme kanalıyla karşı tarafa iletmesi gerekmektedir. İleride yoksulluğa düşme olasılığının bulunduğu durumlarda da yoksulluk nafakası istenebilecektir.⁶⁸ Yoksulluk nafakası talebe bağlı olduğunda görevli ve yetkili mahkeme, tarafların talepleriyle bağlıdır. Talepten fazlasına veya başka bir şeye karar veremez. Yargılama hukukunda kabul edilen talebe bağlılık ilkesi gereği⁶⁹ yoksulluk nafakasının talep edilmesi gerekir.⁷⁰ Yoksulluk nafakası talebinde, talep edilen nafaka miktarının açık olarak belirtilmesi gerekir.⁷¹ Söz konusu maddede yer alan “... nafaka

⁶³ Müslim, “Talâk”, 46.

⁶⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/201-202.

⁶⁵ Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası: Kitabı'n-nafakât ve Türk Yargı Kararları ile Mukayeseli* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 43; Fatih Karataş, “İslam Hukukunda İddet”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2013), 182-183.

⁶⁶ Müslim, “Talâk”, 46.

⁶⁷ TMK, md. 175.

⁶⁸ Zevkliler vd., *Medenî Hukuk*, 1035.

⁶⁹ Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK), Resmi Gazete 27836 (4 Şubat 2011), Kanun No: 6100, md. 26/1.

⁷⁰ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E. 2019/7159, K. 2019/11244 (12 Kasım 2019).

⁷¹ “Açık ve miktar belirtilerek istek bulunmadıkça yoksulluk nafakasına hükümlenemez”. Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E. 2000/9140, K.2000/11300 (29 Eylül 2000). “Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için, miktar da belirterek açık istek olmalıdır”; Ali İhsan Özüğür, *Gereğeli - Açıklamalı - İctihatlı Nafaka Hukuku* (Ankara, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, 2015), 401-414.

isteyebilir” ifadesinden yoksulluk nafakasına talep hâlinde hükmedilebileceği anlaşılmaktadır.

2.2. Mükellefleri Yönünden Farklılık Olması

Bâin talâk nafakasıyla yoksulluk nafakasının alacaklısı ve borçlusu yönünden bir fark bulunmaktadır. Türk Medenî hukukunda yoksulluk nafakasının mükellefi kadın veya koca olabiliyorken, İslâm hukukundaki bâin talâk nafakasının mükellefi koca olmaktadır. İslâm hukukunda bâin talâk nafakasında kocanın fakir veya zengin olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Ancak Türk Medenî hukukunda yoksulluk nafakası bağlanmasının koşullarından biri de davalının, mali gücünün hükmedilecek nafaka tutarını karşılayabilir düzeyde olması gerekir. Çünkü nafaka yükümlüsü eşin gücü oranında nafakayla sorumlu tutulacaktır. Nafaka yükümlüsünün ödeyemeyeceği miktarda nafakaya hükmedilemez. Nafaka yükümlüsünün hiç ödeme gücü yoksa yoksulluk nafakasına hükmedilemez.⁷² Bu koşul, madde metninde sadece nafaka yükümlüsü olan eşin mali gücünün dikkate alınacağı şeklinde anlaşılmaya imkân tanımaktadır. Bu durumun nafaka miktarının belirlenmesinde tek taraflı olarak nafaka yükümlüsünün mali gücünün dikkate alındığı algısını yaratabilir.⁷³ Fakat nafaka talep eden eşin yoksulluğa düşüp düşmeyeceği, buna karşılık nafaka yükümlüsü olacak eşin mali gücünün nafaka miktarını karşılayıp karşılamayacağı hususunda araştırma yapılacağı dikkate alınırsa her iki taraf için bir mali güç değerlendirmesi yapılacağı sonucu ortaya çıkmaktadır. Nafaka miktarı, nafaka ödeyecek eşin mali kuvveti doğrultusunda hâkim tarafından takdir edilir. Nafaka talep eden eşin ihtiyaçlarıyla nafaka ödeyecek eşin mali kudreti,⁷⁴ kendi giderleri ve ihtiyaçları göz önünde tutularak, nafaka talep eden eşi yoksulluktan kurtaracak asgari miktar belirlenecektir. Bu miktar takdir edilirken nafaka talep eden eşe, evlilik birliği devam ederken sağlanan hayat standartlarının aynısının sağlanması da beklenmez.⁷⁵

2.3. Talep Edilebilirlik Yönünden Farklılık Olması

Boşanma davasının reddedilmesi durumunda yoksulluk nafakasına hükmedilmesi mümkün değildir. Bâin talâk nafakasında talep olmasa da nafaka

⁷² Yargıtay İçtihatları Birleştirme Kurul (YİBK), E. 1966/5, K. 1966/11 (12 Aralık 1966). “Askerlik görevini yapan, hiçbir geliri ve serveti olmayan kocanın nafaka ile sorumlu tutulamayacağı”; Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E. 1997/1617, K. 1997/2607 (10 Mart 1997): “Akıl hastası olan ve geliri bulunmayan koca tedbir nafakası ile sorumlu tutulamaz”; Gençcan, *Nafaka Hukuku*, 244.

⁷³ Ömer Arbek, “Boşanmanın Mali Sonuçları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 54/1 (2005), 143.

⁷⁴ Hukuk Genel Kurulunun yerleşik içtihatlarında “asgari ücretle çalışılmakta bulunulması, yoksulluk nafakası bağlanmasını imkânsız kılan bir olgu kabul edilmediği...” Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK), E. 1998/2-656, K.1998/688 (19 Nisan 2006); Yargıtay Hukuk Genel Kurulu (YHGK), E. 2007/3-84, K. 2007/95 (28 Şubat 2007).

⁷⁵ Gençcan, *Nafaka Hukuku*, 440.

mükellefiyeti kendiliğinden doğarken yoksulluk nafakasının takdiri için mutlaka talep olmalıdır. İstenecek yoksulluk nafakasının miktarı ayrıca belirli olmalıdır. İslâm hukukunda kadının herhangi bir talebi olmaksızın kendiliğinden doğmaktadır. Ancak Türk Medenî hukukunda boşanma sonrasında genelde yoksulluk nafakası alacak kadın veya erkeğin yoksulluğa düşecek olması ve davacının bir talebi olması gerekmektedir. İleride yoksulluğa düşme olasılığının bulunduğu durumlarda da yoksulluk nafakası istenebilecektir.⁷⁶

Yoksulluk nafakası talebe bağlıdır. Görevli ve yetkili mahkeme, miktar yönünden takdir hakkı bulunmakla birlikte davacının talebi olmadan yoksulluk nafakasına karar veremez. Talepten fazlasına veya başka bir şeye de karar veremez. Yargılama hukukunda kabul edilen talebe bağlılık ilkesi gereği⁷⁷ yoksulluk nafakasının talep edilmesi gerekir.⁷⁸ Yoksulluk nafakası talebinde, talep edilen nafaka miktarının açık olarak belirtilmesi gerekir.⁷⁹ Söz konusu maddede yer alan “... nafaka isteyebilir” ifadesinden yoksulluk nafakasına talep hâlinde hükmedilebileceği anlaşılmaktadır. Nafaka talebi boşanma, ayrılık ve butlan davalarında, dava dilekçesinde veya cevap dilekçesinde talep edilebileceği gibi, tahkikat aşamasında karşı tarafın açık muvafakati ve ıslah yoluyla veya bağımsız bir davayla da istenebilir.⁸⁰

2.4. Borçlusunun Kusur Durumu Yönünden Farklılık Olması

Boşanmanın gerçekleşmesiyle gündeme gelen, İslâm hukukundaki bâin talâk nafakası ile Türk Medenî hukukundaki yoksulluk nafakasında, eşlerin kusurunun nafakaya etkisi bakımından farklılık bulunmaktadır. Boşanma nedeniyle talep edilen maddi ve manevî tazminatlardan farklı olarak yoksulluk nafakası talep edilen eşin kusur durumuna bakılmaz.⁸¹ İslâm hukukuna göre, boşanma neticesinde eşlerin kusur durumunun, nafakanın tespitinde ve miktarında herhangi bir etkisi bulunmazken, Türk Medenî hukukunda yoksulluk nafakası talebinde bulunan eşin kusurunun daha ağır olmaması, en azından nafaka talep edenin, kusursuz veya daha az kusurlu olmasına bağlanmıştır.⁸²

⁷⁶ Zevkliler vd., *Medenî Hukuk*, 1035.

⁷⁷ HMK md. 26/1.

⁷⁸ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E. 2019/7159, K. 2019/11244 (12 Kasım 2019).

⁷⁹ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi, E. 2000/9140, K.2000/11300 (29 Eylül 2000). “Yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için, miktar da belirterek açık istek olmalıdır”; Özüğür, *Nafaka Hukuku*, 401-414.

⁸⁰ Azra Arkan Serim, “Yoksulluk Nafakası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 65/1 (2007), 288; Zafer Ergün, *Boşanma Davaları* (Ankara: Adalet Yayınevi 4. Baskı, 2009), 1239.

⁸¹ TMK, md.175/2.

⁸² TMK, md. 175/1; Ümit Gezder, *Türk Medenî Hukuku- Başlangıç, Kişiler, Aile Hukuku* (İstanbul: Beta Basım Yayın, 2014), 111; Tan Tahsin Zapata, *Medeni Hukuk* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2021), 235.

2.5. Süresi Yönünden Farklılık Bulunması

İslâm hukukunda bâin talâk nafakasının şartları ve süresi belirlidir. Ancak mer'î hukukta, yoksulluk nafakası süresiz olarak verilebilmektedir. Yoksulluk nafakasının tartışılan en önemli yönlerinden biri süresiz olarak hükmedilmesidir. Yoksulluk nafakasının başlangıç tarihi, boşanma kararının kesinleşme tarihi olmaktadır. Taraflardan birinin yoksulluk nafakasını boşanma davasının açılmasıyla dava dilekçesiyle beraber talep etmesi durumunda, nafakanın başlanma tarihi boşanmanın kesinleşmesiyle geçerlilik kazanır. Şayet nafaka istemi davanın kesinleşmesinden sonra olması durumunda, nafakanın başlangıcı dava tarihiyle birlikte başlatılacaktır.⁸³ Arbek, yoksulluk nafakasıyla süresiz olarak hakkaniyetli olmadığını belirtmektedir.⁸⁴ Gençcan, süresiz olarak yoksulluk nafakasına karar verilmesini insanın doğasına uyumlu olmadığını ifade eder.⁸⁵ Bu açıklamalar doğrultusunda Türk Medenî hukukçularının da belirttiği gibi yoksulluk nafakasındaki “süresizlik” önemli bir sorun olarak gözükmektedir. Bu anlamda yetkili mercilerin, Türk Medenî hukukta çokça tartışılan, TMK düzenlemesindeki yoksulluk nafakasının “süresiz” olarak talep edilebileceği yönündeki ibare yerine, İslâm hukukundaki bâin talâk nafakasındaki süre sınırlamasına benzer bir uygulamanın hayata geçirilmesi hakkaniyete uygun bir çalışma olacaktır.

Bâin talâk ile boşanan kadın, iddet süresi içerisinde kocasının vefatıyla, talâk iddetine devam eder. Çünkü bâin talâk ile boşanmış kadın kocası ile olan evlilik bağı sona ermiştir. Ancak kocası vefat eden kadının hamile olması halinde iddeti doğumla sona erer. Hatta doğum, kocasının vefatından kısa bir müddet sonra olsa bile hüküm yine değişmez.⁸⁶

3. Bâin Nafakasının Kapsamı

İslâm hukukçuları bâin talâk iddeti bekleyen kadının hamile olması durumunda nafaka ve süknâ hakkının bulunduğunu ifade etmişlerdir.⁸⁷ Fıkıhçılar bu hususta “Boşadığınız o kadınları, iddetlerini beklerlerken, gücünüzün yettiği kadar kendi oturduğunuz yerde oturtun. Bir de üzerlerine tazyik yapmak için onlara zarar vermeye kalkışmayın. Eğer gebe iseler, doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Şayet sizin hesabınıza çocuklarınızı emzirirlerse, o vakit onlara ücretlerini de verin. Ücret işini

⁸³ Ebru Ceylan, “Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası Talebinde Etkili Olan Unsurları Değerlendirme”, *İstanbul Barosu Dergisi* 92/5 (2018), 25, Oğuz Ersöz, “Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 6/12 (2018), 473.

⁸⁴ Arbek, “Boşanmanın Mali Sonuçları”, 145.

⁸⁵ Gençcan, *Nafaka Hukuku*, 1207.

⁸⁶ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstilahâtı Fıkhîyye Kamusu* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985) 2/375; Acar, *İslâm Aile Hukuku*, 326.

⁸⁷ Hassâf, *Kitâbü'n-nafakât*, 205; Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, 2/467; Serahsî, *el-Mebsût*, 5/201; Şirâzî, *el-Mühezzeb*, 3/258; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, 3/113.

aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamaz iseniz, baba hesabına çocuğu bir başka kadın emzirsin”⁸⁸ âyetini delil göstermişlerdir.

3.1. İâşe Giderleri

İslâm hukukunda kocanın eşine karşı nafaka ve mesken sorumluluğu evlilik birliği içerisinde devam ettiği gibi boşanmanın gerçekleşmesi durumunda da belirli bir süre devam eder. Bu sorumluluğun en başında ise yiyecek, içecek ve beslenme giderlerinin karşılanması gelmektedir.

Bir nikâh akdine taraf olan eşlerin sahih bir evlilik yapmalarıyla eşler arasında evlilik nafakası hukuku meydana gelir. İslâm hukukunda, “bâin talâk nafakası, karı-koca arasında malî bir alacaklılık ve borçluluk”⁸⁹ şeklinde tarif edilen evlilik nafakasından kaynaklanan haklardan nafaka ve mesken hakkı, boşanma durumunun kesin olarak gerçekleşmesinden sonra “Boşanan kadınlar üç kurû’ beklerler.”⁹⁰ âyeti gereği üç hayız/temizlik dönemi nafaka ve süknâ hakkı devam eder. Evliliğin devamında “evlilik nafakasının” hükümleri, nikâh akdinin sona ermesi halinde ise iddet süresinde “iddet nafakasının” hükümleri geçerli olmaktadır. İslâm hukukunda bâin talâk nafakasında iâşe giderleri aynî olarak karşılanabileceği gibi nakdî olarak da karşılanabilir. Türk Medenî hukukunda yoksulluk nafakası nakdî olarak ödenmektedir. Zira TMK’nın 176. maddesinde boşanma nafakasının “ödenmesi” ifadesine açıkça yer verilmiştir. Ödeme, TBK’nın m. 78/III, 100 ve 103 gibi bazı hükümlerinde para borçlarının ifasını belirtmek için kullanılmıştır. Ödeme sözcüğünün yalnızca para borçlarının ifasını belirten özel bir ifade olması nedeniyle boşanma nafakasının da aynî olarak ifasına karar verilemeyeceğidir.⁹¹

3.2. Kısve Giderleri

İnsan hayatını devam ettirebilmesi için sadece gıda maddeleri yeterli değildir. Gıda maddeleri nasıl ki zorunluysa giyim-kuşamda zorunludur.⁹² Bâin talâk nafakasında kısve giderleri gerekli, önemli, şahsî ve dinîdir. Bu bağlamda bâin talâk nafakasıyla sorumlu olan kocanın, eşinin giyim ihtiyaçlarını karşılama yükümlülüğü bulunmaktadır. İslâm hukukçuları evlilik nafakası kapsamında kadının giyiminin temin edilmesinin kocaya ait olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Nafaka mükellefi koca, kadının sağlığını koruyacak ve hastalanmasını önleyecek şekilde iklim durumuna uygun olarak şahsî giyim ihtiyaçlarını temin etmelidir. Giyim nafakası kadını yazın sıcaktan, kışın soğuktan koruyacak ve dinen örtülmesi gereken yerleri

⁸⁸ et-Talâk 65/6.

⁸⁹ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, 24.

⁹⁰ el-Bakara 2/228.

⁹¹ Ahmet Kalender, *Türk Aile Hukukunda Boşanma Nafakası* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, 2021), 205.

⁹² M. Zeki Uyanık, “İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2019), 64.

örtecek özelliğe sahip olmalıdır.⁹³ Hanefiler kocanın, hanımının giyim kuşamı için yılda en az iki defa, kadının ihtiyaçları, zaman ve muhit göz önünde bulundurularak giyim nafakasının teminiyle sorumlu olduğunu belirtmişlerdir.⁹⁴ Bâin talâk nafakası, kapsamında giyim eşyalarının evlilik nafakasında olduğu gibi giyilmeye hazır olarak teslim edilmesi gerekir. Giyim nafakası aynî olarak verilebileceği gibi bedellerinin ödenmesi ile de mümkündür.⁹⁵ Yoksulluk nafakasında ise giyim eşyaları aynî olarak değil nakdî olarak verilmektedir. Koca, evlilik nafakası kapsamında eşine karşı sorumluluğunu, çevrenin örf ve âdetini dikkate alarak⁹⁶ ma'rufa uygun olarak yerine getirir. Kur'an'da buna vurgu yapılarak "*Anaların yiyecek ve giyeceği örfe uygun olarak çocuk kendisinin olan babaya aittir*"⁹⁷ buyurulmuştur. Konumuzla ilgili olarak Cabir b. Abdullah (r.a), Peygamberimiz'in (s.a.s.), Vedâ haccı esnasında "... *Biliniz ki, sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Onların sizin üzerinizdeki hakları, ma'rûf şeklinde rızıklarını ve giyeceklerini temin etmenizdir*"⁹⁸ buyurduğunu rivayet etmiştir. Fıkıhçılar, ma'rufa kastedilenin nafaka yükümlüsünün ve lehtarının yaşadığı yerin örf ve âdetine uygun olan şeyler olduğunu belirtmişlerdir.⁹⁹ Âyet ve hadislerde "ma'rûf" kelimesi sıklıkla kullanılarak bu kavrama atıf yapılması, mar'ûfun ahlâkî ve hukûkî bakımdan uyulması gereken bir ölçü olarak nitelenmesiyle de irtibatlıdır.¹⁰⁰ Dolayısıyla kocanın karısına karşı yerine getirmesi gereken giysi ihtiyacının yaşanılan yerin örf ve adetlerinin gerektirdiği kalitede ve miktarda olması gerekir.

3.3. Süknâ Temin Edilmesi

Hayatın devam edebilmesi için gereken en tabii ihtiyaçlardan biri de meskenidir. Bu nedenle koca, eşinin oturabileceği ve temel ihtiyaçlarını giderebileceği bir meskeni teminle yükümlüdür. Bu meskenin bölgenin ve zamanın şartlarına ve eşlerin sosyo-ekonomik durumlarına uygun,¹⁰¹ aile mahremiyetini ve kadının mal ve can emniyetini

⁹³ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 3/150; Serahsî, *el-Mebsût*, 5/183; Şîrbînî, *Muğni'l-muhtâc*, 5/153-154; Mevslî, *el-İhtiyâr*, 4/4; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/573-574; Ruhi Özcan, *İslâm Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1976), 67; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 134.

⁹⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/183.

⁹⁵ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, 29.

⁹⁶ Erbay, "Nafaka", 282.

⁹⁷ el-Bakara 2/233.

⁹⁸ Müslim, "Hac", 147; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre et-Tirmizî, *el-Câmiu's-sahîh* (Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998), "Radâ", 11.

⁹⁹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfiî, *el-Ümm* (Beyrut: y.y., 1993), 6/228; Bilmen, *Kamus*, 2/449.

¹⁰⁰ Narin - Özdaş, "*Talâkta Ric'at Bağlamında Kur'ân-ı Kerim'de Belirtilen İlkeler*", 690.

¹⁰¹ Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*, 14.

sağlamaya elverişli olması gerekir.¹⁰² Ayet-i Kerime’de “Onları imkânınız dâhilinde oturduğunuz yerde oturtun”¹⁰³ buyurulmaktadır. Her ne kadar bu ayette iddet bekleyen kadınlardan bahsedilse de¹⁰⁴ bu ayet İslâm hukukçuları tarafından kocanın mesken temin etmesi gerektiğine delil olarak gösterilmiştir.¹⁰⁵ Bu ayete göre erkek karısına karşı mesken temin etme yükümlülüğünü yerine getirirken sosyo-ekonomik durumuna göre hareket etmesi yönünde bir ölçü getirilmiştir. Ayrıca meskende, uyku için gerekli olan ev eşyası ve yeme içme için lazım olan mutfak eşyalarının da bulunması gerekir.¹⁰⁶ Kocanın temin edeceği meskenin kocanın bizzat kendi malı olması gibi bir zorunluluk da bulunmamaktadır. Bu ev kadının mesken nafakası kapsamında kiralanmış da olabilir. Önemli olan bu evin kadına özgülenmiş olmasıdır.¹⁰⁷

Bâin talâk iddeti bekleyen kadının nafaka hakkı hususunda İslâm hukukçuları farklı görüşler beyan etmişlerdir. İslâm hukukçuları, bâin talâkla boşanmış kadının hamile olması durumunda, iddet süresi içerisinde nafaka ve süknâ hakkının olduğu konusunda ortak görüşe varmalarına rağmen, hamile değilse nafaka ve süknâ hakkı bulunup bulunmadığı konusunda farklı görüşler beyan etmişlerdir. Hanefîler, zifaktan sonra, evlilik birliğinin erkek tarafından meydana gelmesi halinde, kadının hamile olup olmamasına bakılmaksızın iddet müddeti içerisinde nafaka ve süknâ hakkı bulunduğunu belirtmişlerdir.¹⁰⁸ Mâlikî ve Şâfiîler ise, bâin talâkla boşanmış kadın, hamile değilse süknâ hakkı olmasına rağmen nafaka alma hakkının bulunmadığı görüşüne varmışlardır.¹⁰⁹ Bâin talâk iddeti bekleyen kadına ayetler ve ilgili rivayetler birlikte değerlendirildiğinde Hanefîlerin görüşünün günümüz şartlarına ve kadının menfaatlerine uygun olduğu için daha isabetli olduğunu düşünmekteyiz. Kaldı ki Fâtıma bint Kays, boşandığında evinin تنها bir yerde olması nedeniyle can güvenliğinin olmadığı yönündeki yakınması üzerine Peygamberimiz, onun iddet

¹⁰² Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 3/150; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/355; Bilmen, *Kamus*, 2/450; Özcan, *İslâm Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, 79; Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, 17-20.

¹⁰³ et-Talâk 65/6.

¹⁰⁴ Köse, *Fikhî Açından Hamilelik*, 74.

¹⁰⁵ Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 3/152; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/355.

¹⁰⁶ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/355; Şîrbînî, *Muğnî'l-muhtâc*, 5/159; İbn Âbidîn, *Reddu'l-muhtâr*, 3/612-613; Bilmen, *Kamus*, 2/449; Özcan, *İslâm Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*, 66.

¹⁰⁷ Bilmen, *Kamus*, 2/450; Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr* (Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, ts.), 4/397.

¹⁰⁸ Hassâf, *Kitâbü'n-nafakât*, 205; Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, 2/467; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 3/156; Serahsî, *el-Mebsût*, 5/201-202; Muvaffaküddîn Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî İbn Kudâme, *el-Muğnî* (Riyad: Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, 1997), 11/202-203; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l müctehid*, 3/113; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 4/8; Ebû Zehra, *el-Ahvâlü's-şahsiyye*, 383.

¹⁰⁹ Şâfiî, *el-Ümm*, 6/603-604; Sahnûn, *el-Müdevvenetü'l-Kübrâ*, 2/467; Şîrâzî, *el-Mühezzeb*, 3/156; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l müctehid*, 3/115.

beklediği kocasının evinden ayrılabilceğini söylemesi¹¹⁰ önemli bir endişenin giderilmesine yönelik olduğunu düşünmekteyiz.

SONUÇ

Bu çalışmada İslâm hukukundaki bâin talâk nafakasıyla günümüzde yoğun bir şekilde tartışılan, Türk hukukundaki yoksulluk nafakasının benzeşen ve ayrışan yönleri karşılaştırılarak ele alınmaya çalışılmıştır. Aile ve evlilik kurumunun yer aldığı hukuksal bağlam, evli bireyin nafaka sorumluluğunu doğrudan şekillendirir. Bu şekillendirme sürecini anlatmak için İslâm hukukçularının bâin talâk nafakasına dair görüşleri, Türk Medenî hukukuyla mukayese edilmesine yönelik yapılan kavram tahlilleri, her iki hukuk sistemindeki teorik ilişkinin ne olduğu sorusunu cevaplar nitelikte olması bakımından önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapsamda Türk Medenî hukukundaki mukayese için ele alınan iddet, ric'î talâk, bâin talâk ve yoksulluk nafakası gibi kavram tahlilleri boşanmanın sonuçlarından olan İslâm hukukundaki bâin talâk ve Türk Medenî hukukundaki yoksulluk nafakasının mukayesesinde, elde edilen verilerin analizini kolaylaştırdığı görülmüştür. Bâin talâk nafakası ve yoksulluk nafakasına dair teorik açıklamalar, araştırmanın başlığını duyan çoğu kişinin kafasında oluşturduğu soru işaretlerine ve olası şaşkınlığa da cevap verilmesini sağlayan zemini hazırlar nitelikteydi. Gerçekten de nafaka kavramının ne şekilde anlaşıldığı meselesi, özellikle evlilik ilişkisinden kaynaklanan bireyin nafaka yükümlülüğü bununla ilişkili kavramlar, Türk Medenî hukukunun uygulamalarıyla hem teorik hem de pratikle ilişkisinin ne olduğu sorusunu da cevaplar niteliktedir.

Çalışmada nafakayı şer'î/hukûkî bakımdan yükümlülük kapsamında tartışmanın ve sonuca gitmenin uygun bir tercih olduğu görülmüştür. Bu gerekçelerden hareketle, İslâm hukuku alanına yönelik nafaka yükümlülüğünün uygulamaya dönük olguları, Türk Medenî hukukunda bireyi ilişkilerden kopuk ve rasyonel olarak resmeden, toplumun değerlerinden soyutlayıcı yaklaşımlarıyla karşılaştırılıp bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. İslâm hukukunda bâin talâk nafakası, normal bir hayatın devamı için gerekli olan yiyecek, içecek, giysi ve mesken gibi masrafları kapsamaktadır. İslâm hukukundaki bâin talâk nafakası evlilik bağıyla kurulan ilişkinin bir uzantısı olarak doğmaktadır. İslâm hukukunda iddetle ilgili düzenlemelerin, kadına ve erkeğe, dinî ve hukûkî hak ve görevler getirdiği görülmüştür. Bunlardan kadın için doğan en önemli hukûkî sonuçlardan birinin kadının iddet müddeti süresince başka biriyle evlilik yapamayışdır. Erkek açısından oluşan en önemli sorumluluk ise bu süre boyunca bâin talâk nafakasını ödemesidir.

İslâm hukukunda kadının bâin talâk nafaka hakkı iddet süresiyle sınırlıyken, Türk Medenî hukukunda genelde koca, boşanma nafakasından süresiz olarak sorumlu olmaktadır. Bu durumda taraflar arasında hukuken bir bağı kalmamış olan taraflar

¹¹⁰ Buhârî, "Talâk", 39.

arasında süresiz bir şekilde nafaka hak ve yükümlülüğü söz konusu olmaktadır. Bunun maddî ve manevî sıkıntılara neden olduğu görülmüştür. Netice itibariyle İslâm hukukunda, evlilik birliği içerisinde eşin geçimi kocanın sorumluluğundadır. Ancak bu mükellefiyet, iddet süresinin tamamlanmasıyla sona ermektedir. Zira iddetini dolduran kadının kocasıyla hukûkî anlamda bir bağı kalmamıştır. Bu nedenle şer'an kocasına karşı yabancı konumuna gelen kadının, kendisini boşayan kişiden nafaka almaya devam etmesine İslâm hukukunda cevaz verilmemiştir. Bununla beraber kocanın, boşadığı kadının nafakasını kendi rızası ile karşılamasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır. Zaten böyle bir ödeme nafaka olarak değil tasadduk olarak değerlendirilecektir. İddet müddetinin sona ermesiyle kocanın üzerindeki nafaka yükümlülüğü, şartları oluşması halinde kadının akrabalarının sorumluluğuna geçer.

Günümüzde Türk Medenî hukukunda nafakayla ilişkili çok fazla tartışılan süresiz nafaka sorunsalına karşın, İslâm hukukunda iddet müddetiyle sınırlandırılan uygulamaların bulunmasının önemi gün geçtikçe daha iyi anlaşılmaktadır. Her ne kadar bu gibi düzenlemeler, mukayesesini yaptığımız her iki hukuk sistemini birbirine rakip kılmaya da İslâm hukuk sistemindeki uygulamalar, günümüz hukuk sistemlerinin kodifiye edilmesinde dikkate alınması gereken alternatif, örnek vesikalardandır. Bu sebeple İslâm hukukundaki güncel sorunların çözümünde işlevsel bir yere sahip olan ve toplum tarafından da doğrulanmış bu gibi uygulama örneklerinin, Türk Medenî hukukun göz ardı edebileceği bir durum olmadığı düşünülmektedir.

İslâm hukuku rafa kaldırılan hükümler öngören bir hukuk sistemi değildir. Zamanın değişmesiyle ortaya çıkan yeni şartlar karşısında nafaka hükümlerinin sosyo-ekonomik bağlamı da göz ardı edilmemelidir. Belki ma'rûf kavramı göz önünde bulundurulup şer'î hükümlerin özü korunarak Türk Medenî hukukla ayrışan hususları yeniden gözden geçirilebilir. Örneğin, evlilik ilişkisi bağlamındaki tedavi masrafları tekrardan ele alınıp günümüz şartlarına göre düzenlenebilir.

Son dönemde mahkemelerin verdiği "süresiz nafaka" kararlarının yoğun bir şekilde tartışılması nedeniyle, kanun değişikliği yapılması yönünde söylemler ortaya atıldığı görülmüştür. Sorunun temelinde, madde metniyle anlatılmak istenilenin yoksulluk nafakasına süresiz hükmedilme zorunluluğunun olup olmadığının tam olarak belirlenmediği düşünülmektedir. Yoksa süreli olarak talep edilen nafakanın süresiz olarak verilemeyeceği yönünde Yargıtay ilamları bulunmaktadır. Madde metninde sadece süresiz olarak nafaka talep edileceği yer almasına rağmen, oluşan teamül gereği mahkemelerin de nafakaya süresiz olarak karar vermesi gerektiği yönündeki baskın görüşler bulunmaktadır. Kanun maddesinde değişiklik yapılmadığı sürece, mahkemeler, uygulamada genellikle kadın lehine süresiz olarak yoksulluk nafakasına hükmetmeye devam edecektir.

İslâm hukukundaki ve Türk Medenî hukukundaki süresi yönünden hariç bu iki nafaka mükellefiyetinin çok farklı birer uygulama alanının olmadığını belirtilmesi gerekmektedir. Türk Medenî hukukunda ise "iddet nafakası" şeklinde bir

uygulamanın bulunmadığı, ancak boşanma durumunda şartların oluşmasıyla genellikle kadın lehine süresiz olarak yoksulluk nafakası bağlanabildiği sonucuna varılmıştır. Boşanma durumunda ise şer'î deliller çerçevesinde kadının yeni bir hayata hazırlanması için, bâin talâk ile boşanmış olması halinde kadının beklemesi gereken iddet süresi veya gebeliğin sona ermesiyle sınırlı olarak, nafaka ve süknâ hakkına sahip olduğunu söyleyen Hanefî hukukçuların görüşlerinin esas alınmasının, günümüz şartlarına daha uygun olacağı görülmektedir. Ancak İslâm hukukunda hakkaniyet gereği iddet müddetinden sonraki süreçte, kadının nafakasından yakınlık derecesine göre akrabaları sorumlu olduğundan, İslâm hukukçularının ittifakıyla koca bundan sonra nafaka ödemekle yükümlü değildir. Bunun nimet-külfet dengesine ve hakkaniyete çok daha uygun olduğu söylenebilir. Türk Medenî hukukunda yoksulluk nafakasının hakkaniyete uymadığı ve kul hakkına neden olduğu, süresiz olarak takdir edilen yoksulluk nafakasının erkeğin ekonomik özgürlüğünü ipotek altına aldığı, kadını ise ekonomik olarak erkeği bağımlı kıldığı, eşlerin yeni bir hayata başlamakta zorlandıkları ifade edilmektedir. Türk Medenî hukukunun genel karakteristiği çerçevesinde yoksulluk nafakasıyla değişen şartlara uygun olarak tarafların da sosyo-ekonomik durumlarının ve boşanmayla oluşan somut hak yoksunluğunun hakkaniyete uygun olarak giderilmesi amaçlanmaktadır. Bunun gerçekleşmesine yönelik olarak nafaka gibi her iki tarafın maddi ve manevi haklarını da güvence altına alan ancak devlet müdahalesini en aza indiren çözümler getirilmelidir. Bu alana yönelik kodifiye çalışmalarında İslâm hukukunun bâin talâk uygulamasının da göz ardı edilmeden ve arabuluculuk mekanizmasının daha işlevsel hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

- Acar, Halil İbrahim. "İddet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Acar, Halil İbrahim. "Talâk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Acar, Halil İbrahim. *İslâm Âile Hukuku*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2018.
- Akıntürk, Turgut - Karaman, Derya Ateş. *Türk Medenî Hukuku Cilt 2 Aile Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayım, 2014.
- Arbek, Ömer "Boşanmanın Mali Sonuçları". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 54/1 (2005), 115-163.
- Aslan, Mehmet Selim. *İslâm Aile Hukuku*. Bursa: Emin Yayınları, 2015.
- Asım Efendi. *Kamus*. b.y.: y.y., 1305.
- Atar, Fahrettin. "Muhâlea", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Ankara, TDV Yayınları, 2020.
- Aydın, Seda Gayretli. "Kadın ve Kanuni Bekleme Süresi". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 136 (2018), 263-292.

- Bardakoğlu, Ali. "Fesih". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilahâtı Fıkhîyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.
- Böke, Emine Gümüş. "İslâm Hukuku Açısından Kadının İddet Nafakası". *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/2 (2020), 93-112.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî. *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi*. çev. Ahmed Naim. 12 Cilt. Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1980.
- Ceylan, Ebru. "Geçmişten Bugüne Yargıtay Kararlarında Yoksulluk Nafakası Talebinde Etkili Olan Unsurları Değerlendirme". *İstanbul Barosu Dergisi* 92/5 (2018), 15-32.
- Cezîrî, Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz. *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*. Çev. Mehmet Keskin, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Cin, Halil. *Eski Hukukumuzda Boşanma*. Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları, 1988.
- Çolak, Abdullah. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Dural, Mustafa vd. *Türk Özel Hukuku Aile Hukuku*. 3 Cilt. İstanbul: Filiz Kitapevi, 13. Bası, 2018.
- Düzenli, Pehlül. "Türkçe Talâk Tabirleri ve Fıkhî Sonuçları". *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2018), 107-140.
- Ebû Zehra, Muhammed. *el-Ahvâlü's-Şahsiyye*. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabi, ts.
- Erbay, Celal. *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası: Kitabü'n-nafakât ve Türk Yargı Kararları ile Mukayeseli*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 1998.
- Ergenekon, Yılmaz. *Türk Medenî Hukukunda Yardım Nafakaları*. Ankara: Yargıçoğlu Matbaası, 1966.
- Ergün, Zafer. *Boşanma Davaları*. Ankara: Adalet Yayınevi, 4. Baskı, 2009.
- Ersöz, Oğuz. "Yoksulluk Nafakasının Sona Ermesi". *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi* 6/12 (2018), 463-509.
- Genç, Mustafa - Aksoy, Muhammed Mehdi. "Bazı Kanunlar ile Mukayeseli Olarak İslâm Hukukunda Eş Nafakası". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi* 33 (2019), 375-376.
- Gençcan, Ömer Uğur. *Nafaka Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınevi, 2. Baskı, 2021.
- Gezder, Ümit. *Türk Medenî Hukuku - Başlangıç, Kişiler, Aile Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayın, 2014.
- Haccâvî, Şerefüddîn Ebu'n-Necâ Musa b. Ahmed. *el-İknâ' fî fikhî'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*. thk. Abdüllatîf Muhammed Musa es-Sübkî. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.
- Hallâf, Abdülvehhâb. *Ahkâmü'l-Ahvâlî's-Şahsiyye*. Kuveyt: Dâru'l-Kalem, 1990.
- HMK. Hukuk Muhakemeleri Kanunu. (Kanun No: 6100). Resmi Gazete 27836 (4 Şubat 2011). Erişim 25 Eylül 2023.
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6100.pdf>
- İbn Âbidîn, Muhammed Emin b. Ömer b. Abdülaziz ed-Dimaşkî. *Reddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr Şerhi Tenvîri'l-Ebsâr*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1992.

- İbn Kudâme, Muvaffaküddîn Ebû Muhammed Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Makdisî. *el-Muğnî*. Riyad: Dârü'l-Âlemi'l-Kütüb, 1997.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fadl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrerem *Lisânü'l-Arab*. Beyrut: Dâru sâdır, 1993.
- İbn Rüşd, Ebü'l-Velîd Muhammed b. Ahmed b. Muhammed el-Kurtûbî. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-muktsid*. Kahire: Dârü'l-Hadis, 2004.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî. *Fethü'l-Kadîr*. Kahire: Matbaatü Mustafa el-Bâbî, ts.
- Kahveci, Nuri. Fıkıh Usûlü Açısından Emrin Delâleti ve Emre Delâlet Eden Lafızlar Üzerine Bir Değerlendirme. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (2009), 21-66.
- Kahveci, Nuri. *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2017).
- Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.
- Karaman, Hayrettin. *İslâm'da Kadın ve Aile*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 1995.
- Karataş, Fatih. "İslam Hukukunda İddet". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/8 (2013), 161-190.
- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed. *Bedâ'iu's-sanâi' fi tertîbi's-şerâi'*. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1986.
- Köse, Üzeyir. *Fikhî Açısından Hamilelik*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler, 2020.
- Köse, Üzeyir. *İslâm Hukuku (şahıs-aile-miras) Evlilik Birliğini Sona Erdiren Diğer Hususlar ve Sona Ermenin Sonuçları*. ed. Nuri Kahveci. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2021.
- Kudûrî, Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Muhammed b. Ahmed b. Cafer b. Hamdân. *et-Tecrîd*. Kahire: Dârü's-Selâm, 2006.
- Kur'ân-ı Kerim Meâli*. çev. Hayrettin Karaman vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 8. Baskı, 2003.
- Kurt, Ekrem. "Boşanma Davasında Hâkimin Alacağı Geçici Önlemler". *Uluslararası Antalya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1/1 (2013), 97 – 109.
- Mâverdî, Ebü'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Bağdâdî. *el-Hâvi'l-kebîr fi fikhî mezhebi'l-İmami's-Şâfi'*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1999.
- Mevsilî, Mecdüddîn Ebü'l-Fadl Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-Ta'lîli'l-Muhtâr*. Kahire: Matbaatü'l-Halebî, 1937.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî, *el-Câmi'u's-s ahîh*. 6 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Narin, İsmail - Özdaş, Haşim. "Talâkta Ric'at Bağlamında Kur'ân-ı Kerim'de Belirtilen İlkeler". *Tokat İlmîyat Dergisi* 8/2 (Aralık 2020), 681-706.
- Özcan, Ruhi. *İslâm Hukukunda Karı Koca Nafaka Mükellefiyeti*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, 1976.
- Özuğur, Ali İhsan. *Gerekçeli - Açıklamalı - İçtihatlı Nafaka Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, 2015.
- Öztan, Bilge. *Aile Hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi, 5. Baskı, 2004.
- Paçacı vd., İbrahim. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. "Talâk". Ankara: DİB Yayınları, 2006.

- Pekmez, Cüneyt. "Tedbir Nafakasına İlişkin Güncel Yargıtay Kararlarının İncelenmesi". *İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 7/1 (Haziran 2021), 141 - 160.
- Sahnûn, Ebû Saîd Abdüsselâm b. Saîd b. Habîb et-Tenûhî. *el-Müdevvene*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Semerkandî, Alâüddîn Şemsünazar Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed. *Tühfetü'l-fukahâ*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Serahsî, Şemsüleimme Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl. *el-Mebsût*. Beyrut: Dârü'l-Marife, 1993.
- Serim, Azra Arkan. "Yoksulluk Nafakası". *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 65/1 (2007), 287-302.
- Sertâvî, Mahmûd. Ali *Şerhü Kânûni'l-Ahvâli's-Şahsiyye*. Amman: Dârü'l-Fikr, ts.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *el-Ümm*. 5 Cilt. Beyrut: y.y., 1993.
- Şîrâzî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf. *el-Mühezzeb fî fikhi'l-İmami's-Şâfiî*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, ts.
- Şîrbînî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb. *Muğni'l-muhtâc ilâ ma'rifeti me'âni elfâzi'l-Minhâc*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre. *el-Câmiu's-sahîh*. Beyrut: Dârü'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1998.
- TMK. Türk Medenî Kanunu. (Kanun No: 4721). Resmi Gazete Sayı No 24607 (8 Aralık 2001). Erişim 12 Eylül 2023.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf>
- Uyanık, M. Zeki. "İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2019). 57-87
- Uzun, Mine. *Türk Medenî Kanun ve Yargıtay Kararları Kapsamında Yoksulluk Nafakası*. İstanbul: Vedat Yayıncılık, 2013.
- Yaman, Ahmet. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: MÜİF Vakfı Yayınları, 2008.
- Zapata, Tan Tahsin. *Medenî Hukuk*. Ankara: Savaş Yayınevi, 2021.
- Zebîdî, Muhammed Mürteda el-Hüseynî. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-kâmûs*. 40 Cilt. Kuveyt: Vezâretü'l-İrşâdi ve'l-Enba, 2001.
- Zeylaî, Ebû Muhammed Fahrüddîn Osmân b. Alî b. Mihcen b. Yûnus es-Sûfi el-Bârîî. *Tebyînü'l-hakâik şerhü Kenzi'd-dekâik*. Kahire: Matbaatü'l-Emirîyye, 1313.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkh'ul-İslâmî ve Edilletüh*. 8 Cilt. Suriye: Dârü'l-Fikr, 1985.